

کمیسیون آموزش و پرورش کومه له

chalakmuhammad@gmail.com

رینووس

زبان کردی

سما بیه وایه کما له خنچی
نگر سیک شهر آهرا

خوا نندگان عزیز!

"رینووس" حاضر تنها مختصری از رینووس زبان گردی است که بمنظور آموزش خواندن و نوشتن زبان گردی تدوین گردیده است. این جزوه برای کسانی تهیه شده است که به زبان فارسی آشنایی دارند و بهمین دلیل نیز بفارسی و بصورت مقایسه‌ای تدوین شده است.

مسلمانان کسانی که بخواهند بطور همه جانبه زبان گردی و خواندن و نوشتن آنرا فرا بگیرند، غیر از این "رینووس" بمنابع دیگری نیز احتیاج دارند که باید خود در فراهم کردن آنها سعی کافی بنمایند. البته ما هم در حد توان و امکانات خود، چه با تدوین کتب و جزواتی در این مورد و چه با معرفی آثار موجود، راهنمائیهای لازم را به این دسته از علاقمندان خواهیم کرد.

کمیسیون آموزش و پرورش کومدله

۶۲/۱۱/۱۷

الفبا

الفبای هر زبان به مجموعه شکل‌هایی گفته می‌شود که برای نشان دادن و نوشتن صداها یا که در آن زبان وجود دارند، بکار می‌رود. تعداد صداهای زبان کردی ۳۸ و تعداد حروف الفبای آن ۳۷ حرف است که بوسیله ۳۵ شکل نشان داده می‌شوند. *

دهنگ و دهنگ بزویین :

حروف زبان کردی نیز مانند حروف سایر زبان‌ها به دو دسته‌ی صدا دار و بیصدا تقسیم می‌شوند. حروف بیصدا به کمک حروف صدا دار خوانده می‌شوند. در زبان کردی حروف بیصدا را دهنگ و حروف صدا دار را دهنگ بزویین می‌نامند.

دهنگ

" دهنگ " های زبان کردی عبارتند از :

ئ - ب - پ - ت - ج - چ - ح - خ - د - ر - ژ -
ز - ژ - س - ش - ع - غ - ف - ق - ک - گ - ل -
ل - م - ن - و - ه - ی .

دهنگ بزویین

" دهنگ بزویین " های زبان کردی عبارتند از :

ا - ه - و - و - وو - ی - ی - ی - بزویینه کوردی

چنانکه ملاحظه می‌شود تفاوت‌هایی میان الفبای زبان کردی و

* - بزویینه کردی که یکی از "دهنگ بزویین" های زبان کردی است چون شکلی برای نوشتن ندارد جزو الفبای کردی نیست.

الفبای زبان فارسی وجود دارد. حال ما مختصراً " به ذکر مهمترین تفاوت‌های میان این دو می‌پردازیم.

مهمترین تفاوت‌های الفبای کردی و فارسی

اگر بدقت حروف صدا دار و بی‌صدای زبان کردی را نگاه کنید، متوجه خواهید شد که تفاوت‌های زیر میان الفبای زبان کردی و فارسی موجود است:

۱ - شش حرف ث - ذ - ص - ض - ط - ظ که در الفبای زبان فارسی وجود دارند، در الفبای زبان کردی بکار نمی‌روند.

۲ - در میان "ده‌نگ" های زبان کردی چهار شکل تازه ئ - ف - ژ - ل و در میان "ده‌نگ بزویئن" های زبان کردی چهار شکل تازه و - وو - ی - ئی وجود دارند که در الفبای زبان فارسی با آنها مواجه نشده‌اید.

۳ - مصوتها "حروف صدا دار" زبان فارسی از سه حرف ا - و - ی که جزو الفبای فارسی هستند و سه حرکت ـَ ـِ ـُ که جزو حروف الفبا نیستند، (یعنی در مجموع شش صدا) تشکیل میشوند. حال آنکه تعداد "ده‌نگ بزویئن" های زبان کردی ۹ تا است که جز بزویئنه کوردی که شکل ندارد، همه جزو الفبای زبان کردی هستند.

حروف ویژه‌ی زبان کردی

حروف ویژه‌ی زبان کردی را میتوان به سه دسته تقسیم کرد:

۱ - دسته‌ی اول حروفی هستند که صدای آنها در زبان فارسی وجود ندارد، ولی شکل آنها برای نشان دادن حروف دیگری در الفبای فارسی وجود دارد، این حروف عبارتند از: و - ی

"و" مانند: گورگ - گورد - بولبول

"ی" مانند: میداد - حیزب - میهر

۲ - دسته‌ی دوم حروفی هستند که شکل آنها در الفبای فارسی وجود ندارد ولی صدای آنها با شکل‌های دیگری در این زبان نشان داده می‌شوند. این حروف عبارتند از: ه - و - وو - ئ - ئ - ئ - ؤ . این حروف در الفبای کردی بجای شکل‌های زیر در زبان فارسی نوشته می‌شوند.

کردی	فارسی	کردی	فارسی	بجای	مانند
ه	ه	زهره	زرد	بجای	مانند
و	و	دو	د	بجای	مانند
وو	وو	دوور	دور	بجای	مانند
ئ	ئ	دئ	د	بجای	مانند
ئ	ئ	شادئ	شادی	بجای	مانند
ء	ء	ئاشتی	آشتی	بجای	مانند

۳ - دسته‌ی سوم حروفی هستند که نه شکل و نه صدای آنها در الفبای زبان فارسی وجود ندارد (یا صدای آنها بسیار نا دراست). این حروف عبارتند از: ژ - ئ - ل

ژ	مانند:	گور	دژ	ژا و
ئ	مانند:	حه‌ئه	گوئار	مرؤئ
ل	مانند:	گول	دل	خول

علاوه بر حروف فوق صدای بزویینه کوردی نیز در زبان فارسی وجود ندارد. بزویینه کوردی مصوت بسیار کوتاهی است که در الفبای زبان کردی شکلی برای نشان دادن آن وجود ندارد و در الفبای لاتین آن را با (i) نشان می‌دهند مانند:

Dis دز Bisin بزن Dirn درز

حال بعد از اشاره‌ی مختصری به الفبای زبان کردی و مهمترین

تفاوت‌های آن با الفبای زبان فارسی لازم است مختصراً به مهمترین قواعدنوشتن زبان کردی بپردازیم.

ریٲنووس

برای خواندن و نوشتن هرزبانی مجموعه قواعدی وجود دارد. مجموعه قواعدی که برای خواندن و نوشتن زبان کردی بکار میرود ریٲنووس نام دارد.

آشنایی بیشتر با دهنگ بزویٲن‌ها و قواعد مربوط به آن

گفتیم "دهنگ بزویٲن‌ها" صداهایی هستند که به کمک آنها میتوان "دهنگ‌ها" را خواند. دو قاعده‌ی کلی در مورد همه‌ی "دهنگ بزویٲن‌ها"ی زبان کردی صادق است. این دو قاعده عبارتند از:

۱ - "دهنگ بزویٲن‌ها"ی زبان کردی برخلاف حروف صدا دار زبان فارسی هیچگاه در اول کلمه نمی‌آیند.

۲ - در کلمات کردی هیچگاه دو "دهنگ بزویٲن" در یک کلمه بدنبال هم نمی‌آیند. بعد از اشاره به این دو قاعده‌ی مهم و کلی در مورد "دهنگ بزویٲن‌ها" لازم است با صدا، مشخصات و قواعد مربوط به هر کدام از آنها بیشتر آشنا شویم.

(۱) این "دهنگ بزویٲن" هالف (الف) نام دارد. صدای هالف با صدای (آ) در زبان فارسی یکی است. این حرف در زبان کردی برخلاف زبان فارسی تنها یک شکل دارد. این حرف از نظر چسبیدن به حروف دیگر مانند (ا) در زبان فارسی است. مانند:

دارا - باران - کار - با

(۲) این "دهنگ بزویٲن" هه نام دارد و صدای آن با صدای ه در زبان فارسی یکی است. هه به دو شکل نوشته میشود:

الف : هرگاه حرف ماقبل آن چسبان نباشد به اینصورت (ه)
نوشته میشود .

مانند : زهره - وهره - دهست - دهره

ب : هرگاه حرف ماقبل آن چسبان باشد به اینصورت (ه)
نوشته میشود .

مانند : گه - سه - شه - گه

همانطور که در مثالهای فوق مشاهده کردید هیچکدام از اشکال
"دهنگ بزویئن" به حرف مابعد خود نمیچسبند .

(و) این "دهنگ بزویئن" واوی گراوه (واو باز) نام دارد .
صدای آن با اندکی تفاوت شبیه و در زبان فارسی است و تنها
یک شکل برای نوشتن دارد . مانند :
دو - زور - خویش - دوست

(و) این "دهنگ بزویئن" واوی کورت (واو کوتاه) نام دارد .
همچنانکه از نام واوی کورت برمیآید این "دهنگ بزویئن" یکی از
صداهاى مقطع و کوتاه زبان کردی است و تنها در وسط کلمه میآید .
مانند :
گورد - گورگی - کورت - گوردستان

هرچند که شکل (و) برای نشان دادن صدای واو بیصدا ، واو
کشیده و بعضاً ف در زبان فارسی بکار میرود ولی صدای واوی کورت در
زبان فارسی وجود ندارد .

فرق دهنگ بزویئن (و) و دهنگ (و)

"دهنگ بزویئن" (و) و "دهنگ" (و) هر دو به یک صورت نوشته
میشوند و شکل واحدی دارند . اما با توجه به قواعدی که تاکنون خوانده‌اید
به راحتی میتوان آنها را از هم تفکیک نمود . همچنانکه قبلاً اشاره شد :

۱ - "دهنگ بزویئن" ها هیچگاه در اول کلمه نمی آیند. بنا بر این هرگاه (و) در اول کلمه قرار گیرد، "دهنگ" (حرف بیصدا) است.

مانند: وه ره - وه ستا - وریا - ورچ

۲ - دو "دهنگ بزویئن" هیچگاه در یک کلمه بدنبال هم نمی آیند. بنا بر این هرگاه (و) قبل و یا بعد از یکی از "دهنگ بزویئن" ها قرار گیرد، "دهنگ" (حرف بیصدا) است.

مانند: گاوه - داو - ماوه - شهو

۳ - "دهنگ بزویئن" (و) هیچگاه در آخر کلمه نمی آید. بنا بر این هرگاه (و) در آخر کلمه بیاید، "دهنگ" (حرف بیصدا) است.

مانند: خه و - ناو - چاو - گه و

(وو) این "دهنگ بزویئن" واوی گوشراو (وا و فشرده) نام دارد و یکی از "دهنگ بزویئن" های زبان کردی است که صدای آن با صدای (او) در زبان فارسی یکی است. مانند:

دوو - تهرازوو - جووت - سوور

(وو) را در برخی از مطبوعات به این صورت (و̄) هم می نویسند.

(و̄) این "دهنگ بزویئن" بیئی در پیژ (ی بلند) نام دارد و تلفظ آن کشیده و کاملاً شبیه (ای) در زبان فارسی است. مانند:

ئازادی - سی - دیل - شیر

در برخی از مطبوعات (و̄) را بشکل (ی) نشان میدهند مانند:

سی - ئازادی - بی

"دهنگ بزویئن" (و̄) معمولاً بجز مواردی که در آخر مصدر می آید، بصورت (ی) نوشته میشود، مانند:

سی - دیل - شیر - بی

(ی) این "دهنگ بزویئن" بیئی ساده (ی ساده) نام دارد.

صدای این "دهنگ بزوین" کوتاه و مقطع است و در زبان فارسی وجود ندارد. این "دهنگ بزوین" بیشتر در کلماتی که از زبان دیگری وارد زبان کردی شده و کسره‌ی آنها به (ی) تبدیل شده است، بکار می‌رود. مانند: ئیستیگان - شیعر - حیزب - میهر - میداد

شکل (ی) علاوه بر اینکه برای نشان دادن "دهنگ بزوین" (ی) بکار می‌رود، برای نشان دادن "دهنگ" (ی) نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. همچنین این شکل برای نشان دادن "دهنگ بزوین" (ی) بجز مواردی که در آخر مصدر قرار گرفته باشد بکار می‌رود.

با این توضیحات میتوان گفت در مطبوعات فعلی شکل (ی) برای نشان دادن دو "دهنگ بزوین" و یک "دهنگ" بکار می‌رود. مانند:

شیر - حیزب - میداد - میهر	نشانه‌ی دهنگ بزوین (ی)
بی - سی - پیر - دیل	نشانه‌ی دهنگ بزوین (ی)
یار - یاد - گهی - خوئی	نشانه‌ی دهنگ (ی)

فرق "دهنگ بزوین" و "دهنگ" (ی)

۱ - گفتیم که "دهنگ بزوین"ها در اول کلمه نمی‌آیند. بنابراین هرگاه (ی) در اول کلمه بیاید "دهنگ" است. مانند:

یاد - یار - یوسف - یهک

۲ - میدانید که هیچگاه دو "دهنگ بزوین" در یک کلمه بدنبال هم نمی‌آیند. بنابراین هرگاه (ی) قبل و یا بعد از یک "دهنگ بزوین" بیاید "دهنگ" است. مانند:

دایه - گایه - خوئی - گهی

(ی) این "دهنگ بزوین" یی کراوه (ی باز) نام دارد و صدای آن با اندک تفاوتی شبیه — در زبان فارسی است. مانند:

دی - پی - سیو - ئیران

بزویننه کوردی

علاوه بر هشت "دهنگ بزوینن" فوق "دهنگ بزوینن" کوتاه دیگری نیز در بعضی از کلمات کردی وجود دارد که به آن بزویننه کوردی میگویند.

مانند : بز - پرد - دز - من

در الفبای کردی برای نشان دادن بزویننه کوردی هیچ حرف یا نشانه‌ای وجود ندارد. در الفبای لاتین بزویننه کوردی را با حرف (ı) نشان میدهند. مانند :

Min	Dis	Pird	Bizin
من	دز	پرد	بزن

حروفی که بجای (ث - ذ - ص - ض - ط - ظ) بکار میروند

همچنانکه گفتیم حروف (ث - ذ - ص - ض - ط - ظ) در الفبای زبان کردی وجود ندارند. اما در اثر نزدیکی ملت‌های کرد و فارس و عرب و نفوذ کلمات و اصطلاحات این زبانها در یکدیگر، کلمات و اصطلاحاتی از زبانهای فوق وارد زبان کردی شده و اکنون بخشی از زبان کردی را تشکیل میدهد. بدون شک در میان این کلمات، کلمه‌های بسیاری وجود دارد که در اصل وریشه‌ی آنها حروف فوق وجود دارد.

این کلمات را چگونه با یدنوشت که با رینووس زبان کردی تطابق داشته باشد؟

سه قاعده در رینووس زبان کردی وجود دارد که این مشکل را حل کرده است. این قواعد عبارتند از :

۱ - حروف (ث - ص) هنگام نوشتن به (س) تبدیل میشوند. مانند :

کردی	فارسی - عربی	کردی	فارسی - عربی
مه نسوور	منصور	سه بر	صبر
که و سه ر	کوثر	که سیف	کثیف

۲ - حروف (ذ - ض - ظ) هنگام نوشتن به (ز) تبدیل میشوند .

مانند :

فارسی - عربی	کردی	فارسی - عربی	کردی
حوض	حهوز	ضرر	زه ره ر
غذا	غهزا	گذران	گوزه ران
ظاهر	زا هیر	تظاهرات	ته زاهوژات

۳ - حرف (ط) هنگام نوشتن به (ت) تبدیل میشود . مانند :

فارسی - عربی	کردی	فارسی - عربی	کردی
مربوط	مه ربووت	طوطی	تووتی

● (ث) این حرف (همزه) نام دارد و یکی از حروف بیصدای زبان کردی است . صدای همزه در زبان کردی با صدای همزه در زبان فارسی یکی است . این حرف تنها یک شکل دارد . اگر حرف ماقبل همزه چسبان باشد همزه به آن می چسبد . مانند :

مه سئوول

اگر حرف مابعد همزه چسبان باشد همزه به آن می چسبد . مانند :

ئه وه - ئیستا - مه ئموور

- همزه در کلمات کردی همیشه در اول کلمه می آید . مانند :

ئه وه - ئیتر - ئاور - ئوخته

- همزه در کلماتی که از فارسی یا عربی وارد کردی شده اند ، هم در اول و هم در وسط کلمه می آید ، مانند :

ئه سه ر - ئیستیگان - مه سئوول - مه ئموور

- همزه در زبان کردی هیچگاه در آخر کلمه نمی آید . به همین دلیل اگر کلمه ای در زبان عربی و فارسی در آخر همزه داشته باشد ، هنگامی که

(ثی) این حرف که یکی از حروف بیصدای زبان کردی است (ثی) نام دارد و بوسیله‌ی دوشکل (ث) و (ث) نشان داده میشود. صدای (ث) مانند صدای (ص) در زبان انگلیسی است. مانند:

مروث - حهثده - گوثرار - ثینگه

ثی در لهجه شمالی بیشتر متداول است. زیرا (واو بیصدا) در این لهجه اکثرا به (ث) تبدیل میشود. مانند:

ثاو ← ثاث چاو ← چاث
ثهو ← ثهث شوان ← شثان

(ژ) این حرف که یکی از حروف بیصدا "دهنگ" زبان کردی است ژیی گهوره (ر بزرگ) نام دارد. فرق آن از نظر تلفظ با (ر) در زمخت ادا شدن آن است. مانند:

گورژ - سورژ - برژین - ژاو - ژپیگه

"ر" در اول کلمه همیشه بزرگ است ولی بمنظور ساده نویسی چه له‌مه (ص) آنرا نمی‌نویسند.

مانند: راو - ریوی - ریووس - راست

(ل) این حرف لامی گه‌وره (لام بزرگ) نام دارد. لامی گه‌وره یکی از حروف بیصدا "دهنگ" زبان کردی است که در اول کلمه دیده نشده است. مانند:

گه‌لا - گه‌ل - گلاو - گال - خو‌ل

لامی گه‌وره در لهجه‌ی شمالی اغلب به (ل) تبدیل میشود.

(ه) این حرف همان (ه) زبان فارسی است. ه در الفبای زبان کردی تنها دوشکل برای نوشتن دارد. که آنها عبارتند از:

ه : هه و زامان - ها وار - گاهوو - ههور - هیوا

ه : میهر - میهری - بیهر روز - بیهزاد - ملبهوز

(ه) بسیار بندرت در آخر کلمات می آید . و در صورت آمدن در آخر کلمه با این شکل (ه) نشان داده میشود . مانند :

زهرد و ماه - شه

تشدید

در زبان کردی علامت تشدید وجود ندارد اما حرف مشدد در ریم ، تلفظ حرف مشدد در زبان کردی با شدت کمتری ادا میشود و یا تشدید آن از میان میرود . به تلفظ کلمات مشدد زیر در زبان عربی و فارسی و کردی توجه کنید تا متوجه این نکته گردید :

کردی	فارسی	کردی	عربی
دهره	درّه	نیهت	نیّت
چله	چله	ئومهت	امت
		ئه زیهت	اذیت
		ره عیهت	رعیت
		ئه منیهت	امنیت
		ئه همیهت	اهمیت

اما اگر بطور کلی بخواهیم حرف مشدد را با الفبای کردی بنویسیم با ی حرف مشدد را دوبا بنویسیم .

مانند : شه ممه

میلهت

ملت

زیلهت

ذلت

موحه ممه د

محمّد

(واو ربط)

(واو ربط) به دو صورت خوانده و نوشته میشود:

۱ - هرگاه (واو ربط) بلافاصله بدنبال کلمه قبل از خود خوانده شود، صدای (وو) میدهد و بایک واو (و) و بصورت جداگانه نوشته میشود. مانند:

ته حمه د و مه حموود ئال و گوژ

به هار و پازیز ترش و شیرین

بنا بر این سرهم نوشتن کلمه‌ی ماقبل و (واو) بصورت زیرنا درست است:

ئا لو گوژ ترشو شیرین

۲ - هرگاه (واو ربط) جدا از کلمه‌ی ماقبل خود خوانده شود، (وه) تلفظ شده و به همان شکل هم نوشته میشود. مانند:

ته حمه د وه چه سهن به هار وه پازیز

عاصه

چند قاعده دیگر:

۱ - کلماتی مانند: گُرج - بُلْبُل - کُرد - تُرک، که در زبان فارسی و کردی مشترک هستند، در زبان کردی (ـه) آنها با (و) تلفظ شده و به همان شکل نیز نوشته میشود. مانند:

گورگی - بولبول - گورد - تورگی

بنا بر این نوشتن و خواندن این کلمات بصورت زیرنا درست است:

گوژگی - بولبول - گوژد - توژگی

۲ - کلماتی نظیر: حِزب، شِعر، مِداد که از زبان فارسی یا عربی وارد زبان کردی شده اند در زبان کردی کسره (ـه) ی آنها

به (ی) تبدیل میشود. مانند :

حیزب - شیعر - میداد

بنا بر این نوشتن اینگونه کلمات بصورت زیرنا درست است :

حِیزب - شِیعر - مِیداد

۳ - هرگاه آخر کلمه ای به (وو) ختم شود و پسوند (وه) بگیرد،

بجای (وو وه) با دو واو (ووه) نوشته میشود. مانند :

چوو + وه ← چووه

بوو + وه ← بووه

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line.

Handwritten text line at the bottom of the page.

۵۰ ریال

انتشارات مرکزی کومه له